

УДК 159.9.072-355.33

О.С. Колесніченко, С.А. Горелишев, А.А. Побережний

Національна академія Національної гвардії України, Харків

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

В статті представлено принципи використання інформаційних технологій для визначення рівня психологічної готовності військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності в зоні антитерористичної операції. Авторами наводяться опис структури, методи використання та алгоритм роботи програмного комплексу "Психологічна готовність", який був створений співробітниками науково-дослідного центру Національної Академії Національної гвардії України.

Ключові слова: психологічна готовність, військовослужбовець, антитерористична операція, структура баз даних, алгоритм.

Вступ

Постановка проблеми. Останнім часом завдання які виконують військовослужбовці Національної гвардії України відрізняються особливою новизною, причому, ступінь небезпеки, екстремальність різко зростає.

Національна гвардія України, крім правоохоронних функцій, які переходять у спадщину від внутрішніх військ України, виконує рад інших завдань, які притаманні військовим формуванням: бере участь у забезпеченні державної безпеки, захист кордону у припиненні терористичної діяльності а також у діяльності зі знешкодження воєнізованих збройних угруповань, терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [2].

Це змусило по-новому поглянути на низку проблем службово-бойової діяльності (СБД), у тому числі і на проблему оцінки та прогнозу психологічної готовності військовослужбовців НГУ до дій в екстремальних умовах. Адже, сьогодення вимагає від військовослужбовців НГУ які задіяні в антитерористичній операції безпомилково виконувати службово-бойові завдання, які пов'язані з ризиком для життя.

Крім того, це питання необхідно вирішувати в стислі терміни і з максимально можливою мірою достовірності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукова розробленість питання психологічної готовності у вітчизняній і зарубіжній психологічній літературі дає підстави стверджувати, що ця проблема має свою передісторію розвитку. Об'єктом дослідження вона стала ще з середини ХХ століття у зв'язку з підвищенням вимог до психологічних характеристик здійснюваної людиною діяльності, пошуком умов оптимізації та підвищення її успішності. У подальшому найбільш значний вклад у дослідження проблеми психологічної готовності, як у

загальнотеоретичному, так і в прикладному плані, внесли відомі вчені [3 – 4, 6].

Крім того, сьогодні найбільша увага приділялася питанням автоматизації процедур психологічного і психофізіологічного тестування – автоматизації методик та тестів. Аналіз розробок [6 – 7] у цій галузі свідчить про те, що більшість програмних або апаратно-програмних комплексів було спрямовано на комп'ютеризацію відомих психодіагностичних методик, спочатку орієнтованих на традиційне бланкове використання. Проте недостатньо уваги приділяється комплексному підходу у вирішенні цієї проблеми – створенню автоматизованих методик оцінки і прогнозування психологічної готовності військовослужбовців.

Для вирішення поставленої проблеми, ми пропонуємо автоматизований психодіагностичний комплекс (АПК) «Психологічна готовність» для відбору військовослужбовців, які психологічно підготовлені до виконання службово-бойових завдань (СБЗ) в екстремальних умовах.

Мета статті. Розглянути принципи використання програмного психодіагностичного комплексу для проведення відбору військовослужбовців НГУ до виконання СБЗ у зоні АТО на базі дослідження рівня їх психологічної готовності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Під психологічною готовністю до професійної діяльності розуміється складне цілісне утворення психіки людини, що інтегрує в собі низку психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку, і має складну динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні зв'язки. Залежно від того, яке функціональне навантаження виконують змістові характеристики даного феномену в процесі професійної діяльності, їх можна спів-

віднести до певних “блоків”, а саме компонентів психологічної готовності до СБД.

У ході розробки психодіагностичного комплексу “Психологічна готовність” для визначення рівня психологічної готовності військовослужбовців НГУ були вирішені наступні завдання:

- на основі аналізу наукової психологічної літератури виявлені основні концепції та підходи до оцінки та формування психологічної готовності військовослужбовців НГУ до СБД в умовах підвищеного ризику, визначена загальна функціонально-змістовна структура психологічної готовності;

- визначені психологічні характеристики критеріїв і рівнів оцінки структурних компонентів психологічної готовності;

- на основі визначених структурних, динамічних та функціональних особливостей розроблена методика діагностики психологічної готовності особистості екстремального профілю діяльності;

- розроблено комплекс практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення психологічної готовності військовослужбовців НГУ до виконання службово-бойових завдань під час перебування у зоні АТО.

Створений АПК, що спрямований на оцінку та прогноз психологічної готовності військовослужбовців, які виконують СБЗ в зоні АТО є корисним інструментом, що сприяє підвищенню точності, оперативності й ефективності діагностичних заходів по відбору військовослужбовців.

Для функціонування АПК необхідна наступна інформація, що зберігається у базах даних (БД) [1, 6]: загальні анкетні відомості про військовослужбо-

вців; результати комп’ютерного психологічного і психофізіологічного обстеження; вихідні тести (тестові завдання).

У загальних анкетних відомостях про військовослужбовців передбачені можливості введення даних, що необхідні для вивчення психологічних і психофізіологічних рис респондента та визначення рівня психологічної готовності особистості. Результатами комп’ютерного психологічного і психофізіологічного обстеження є:

- показники діагностичних шкал, виражені у конкретних фізичних величинах, передбачених кожною методикою, що включена у процедуру обстеження;

- стандартизовані показники діагностичних шкал залежно від цілей обстеження і групування результатів за різними компонентами психологічної готовності особистості ;

- інтегральний висновок про стан психологічної готовності за результатами обстеження.

Усі ці дані мають різномірний характер. Для оптимального зберігання досить великих масивів інформації й організації швидкого доступу розроблено чітку структуру БД. Після детального аналізу необхідної інформації та розв’язуваних завдань було прийнято рішення про створення кількох тематичних таблиць у БД. Кількість тематичних таблиць дорівнює кількості психологічних тестів, закладених в АПК, плюс одна основна таблиця з даними про респондентів та таблиця зі службовою інформацією.

На цей час БД складає з 12 тематичних таблиць (рис. 1).

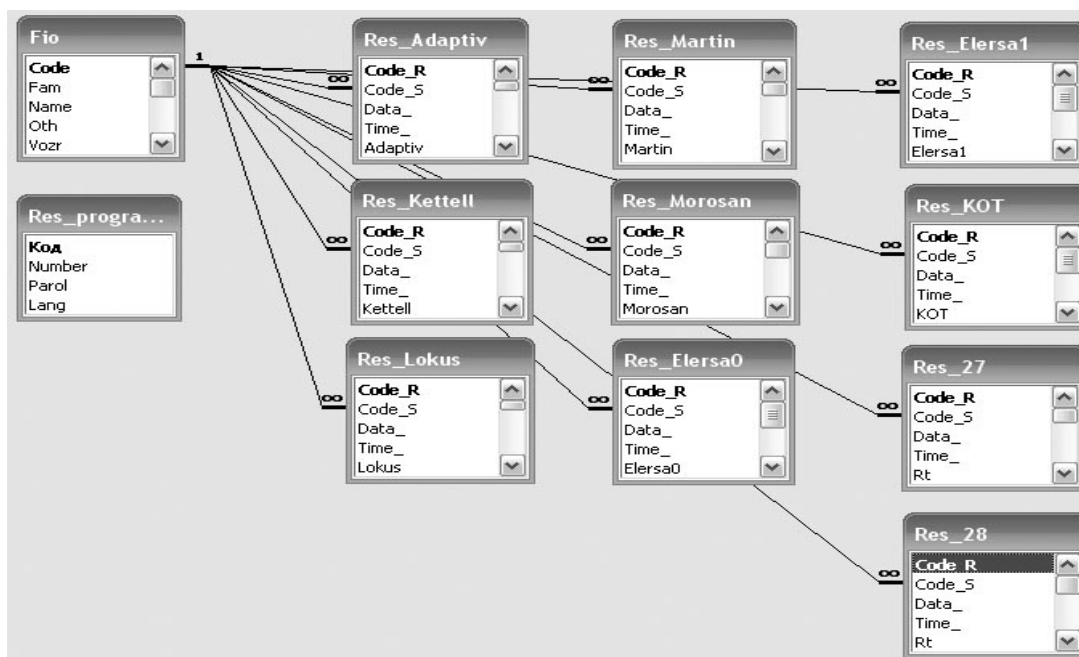

Рис. 1. Схема таблиць у БД та їх взаємозв'язок

Першою та основною таблицею є таблиця із загальними відомостями про респондентів – Fio. Наступні таблиці бази відповідатимуть набору психо-

логічних тестів, закладених у психодіагностичний комплекс: Res_Adaptiv (Багатофакторний особистісний опитувальник «Адаптивність» (А.Г. Маклако-

ва)), Res_Kettell («Методика багатофакторного дослідження особистості» (Р. Кеттелла)), Res_Lokus (Методика «Локус контролю» (Є.Г. Ксенофонтова)), Res_Martin («Методика вивчення мотиваційного профілю особистості» (Ш. Річі та П. Мартіна)), Res_Morosan («Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанової)), Res_Elersa0 («Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерса)), Res_Elersa1 («Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач» (Т. Елерса)), Res_KOT (Короткий орієнтовний, відбірковий тест з відповідями (В. Н. Бузіної та Е.Ф. Вандерліка)), Res_27 («Методика вольової ре-

гуляції особистості» (М. С. Гуткіна, та Г.Ф. Міхальченко)), Res_28 («Психологічна готовність особистості діяльність яких пов'язана з екстремальними ситуаціями»).

Між основною та іншими таблицями створюються зв'язки за типом «один до багатьох». Така схема дозволяє автоматично контролювати й обробляти зміну й видалення пов'язаних полів.

Алгоритм функціонування комплексу для проведення відбору військовослужбовців НГУ до виконання СБЗ у зоні АТО шляхом визначення рівня їх психологічної готовності військовослужбовців НГУ представлена на рис. 2.

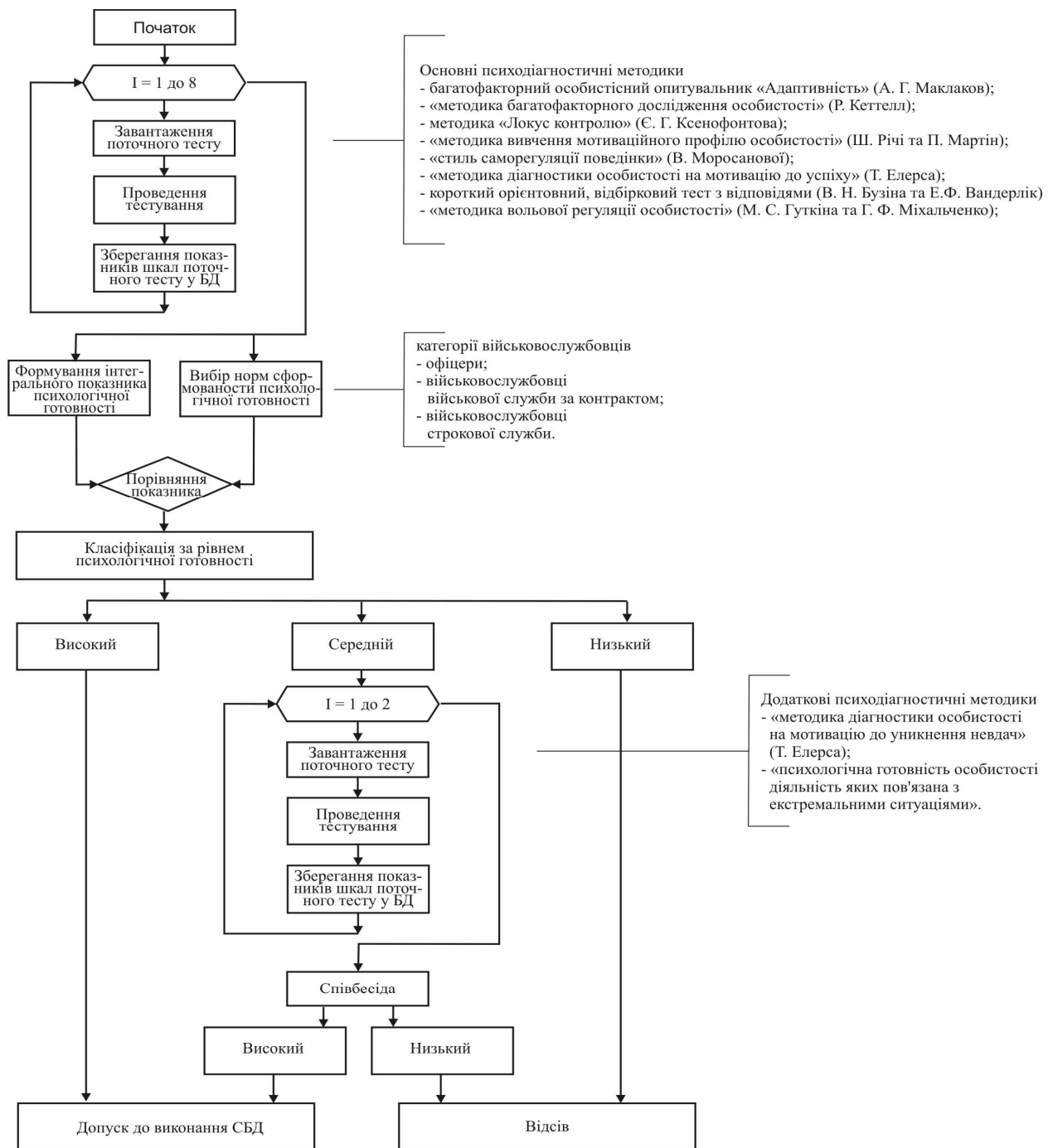

Рис. 2. Алгоритм відбору військовослужбовців до виконання СБЗ у зоні АТО

При розрахунку норм сформованості психологічної готовності в різних категорій військовослужбовців НГУ враховуються психологічні особливості (табл. 1).

Таблиця 1

Норми сформованості психологічної готовності військовослужбовців НГУ до СБД в екстремальних умовах (бали)

Рівень психологічної готовності	Офіцери	Військовослужбовці військової служби за контрактом	Військовослужбовці строкової служби
Високий	343 – 256	343 – 211	343 – 241
Середній	255 – 225	210 – 180	240 – 215
Низький	224 – 0	179 – 0	214 – 0

АПК не потребує наявності спеціальних знань у психолога і пропонується до використання як у стаціонарних так і польових умовах.

Висновки

Таким чином, впровадження в практичну діяльність військ автоматизованого програмного комплексу «Психологічна готовність» забезпечить якісний, надійний і багаторівневий відбір військовослужбовців до виконання СБД в екстремальних умовах, у т.ч. і в зоні АТО, за одним із найважливіших критеріїв – його рівнем психологічної готовності.

Застосування даного комплексу забезпечує якісний, багаторівневий відбір з урахуванням результатів індивідуальної професійної психодіагностики, рівня професійної мотивації, стану психічного здоров'я військовослужбовців в т.ч. і нахилу до різних прихованих аспектів неадекватної поведінки та суїциду.

Список літератури

1. Атре, Ш. Структурный подход к организации баз данных [Текст] / Ш. Атре. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 320 с.

2. ЗАКОН УКРАЇНИ Про Національну гвардію України від 13.03.2014 р. № 876-VII.

3. Лебедев В.И. Экстремальная психология [Текст] / В.И. Лебедев. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 431 с.

4. Матохнюк Л.О. Дослідження процесу формування психологічної готовності курсантів-прикордонників інженерних груп до професійної діяльності в ВВНЗ [Текст] / Л.О. Матохнюк // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Вип. 10(34). – С. 222-229.

5. Мейер М. Теория реляционных баз данных [Текст] / М. Мейер. – М.: Мир, 1987. – 608 с.

6. Мохнач А.В. Компонентный анализ психического состояния человека в особых условиях деятельности [Текст] / А.В. Мохнач, А. А. Ухтомський // Психологический журнал. – 1993. – Т. 12, № 1. – С. 66-75.

7. Тимченко А.В. Проблема психологической готовности военного специалиста к экстремному действию в состоянии эмоционального стресса [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / А.В. Тимченко. – Х., 1995. – 24 с.

Надійшла до редколегії 17.07.2014

Рецензент: д-р техн. наук, проф. О.П. Кондратенко, Національна академія Національної гвардії України, Харків.

ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ К ДЕЙСТВИЯМ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ

А.С. Колесниченко, С. А. Горельшев, А.А. Побережний

В статье представлены принципы использования информационных технологий для определения уровня психологической готовности военнослужащих Национальной гвардии Украины к служебно-боевой деятельности в зоне антитеррористической операции. Авторами приводится описание структуры, методы использования и алгоритм работы программного комплекса "Психологическая готовность", который был создан сотрудниками научно-исследовательского центра Национальной Академии Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: психологическая готовность, военнослужащий, антитеррористическая операция, структура баз данных, алгоритм.

PSYCHODIAGNOSTIC COMPLEX FOR DEFINITION OF LEVEL OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF THE MILITARY TO ACTIONS IN EXTREME CONDITIONS

A.S. Kolesnichenko, S.A. Gorelyshev, A.A. Poberezhnyi

The principles of use of information technologies for determination of level of psychological readiness of the military of National guard of Ukraine for fighting activity in a zone of antiterrorist operation are presented in article. Authors provide the description of structure, methods of use and algorithm of work of the program complex "Psychological Readiness" which was created by the staff of the scientific-research center of National Academy of National guard of Ukraine.

Keywords: psychological readiness, serviceman, antiterrorist operation, structure of databases, algorithm. Ukraine.